

لچنانچه مسئله حجاب را در جایگاه واقعی خودش قرار بدهیم و به آن نگرش واقعی و باور داشته باشیم شاهد آثار مثبت حجاب در جامعه خواهیم بود. وقتی خداوند در مورد حجاب دستور می‌دهد و روی آن تأکید کرده و در سوره نور که بالاترین معارف را به ما ارائه می‌دهد، مسئله حجاب را مطرح می‌کند و تشکیل خانواده را نشانه خدا می‌داند، باید به اهمیت این مسئله پی برد و برای ما روشن می‌شود که سَرِ عظیمی در آن نهفته است؛ اما از نظر علمی و بررسی جامعه‌شناختی و روان‌شناختی و اقتصادی و امنیتی و سیاسی نیز، با یک نگاه بی‌طرفانه و عالمانه و کارشناسی برای ما روشن خواهد شد که حجاب در هر جامعه‌ای یک امر اساسی است و بحث لباس یکی از مؤلفه‌های حجاب است.

فرهنگی نیستیم؛ اما ابتدا باید نگاه‌مان را تصحیح کنیم و نگوییم حجاب یک مسئله شخصی است؛ بلکه باید بدانیم حجاب چه نقش و جایگاهی دارد و بعد برای آن فرهنگ‌سازی کنیم. کسی می‌تواند فرهنگ‌سازی کند که نگاه مثبتی به حجاب داشته باشد و کسی که به حجاب به‌عنوان یک مسئله فردی نگاه می‌کند، انگیزه‌ای برای فرهنگ‌سازی حجاب ندارد و قادر به انجام کار فرهنگی در زمینه حجاب نیست؛ چراکه اعتقادی به این مسئله ندارد و کاری که بدون اعتقاد انجام بشود، فایده‌ای نخواهد داشت.

• سخن پایانی

چنانچه مسئله حجاب را در جایگاه واقعی خودش قرار بدهیم و به آن نگرش واقعی و باور داشته باشیم، شاهد آثار مثبت حجاب در جامعه خواهیم بود. وقتی خداوند در مورد حجاب دستور می‌دهد و روی آن تأکید کرده و در سوره نور که بالاترین معارف را به ما ارائه می‌دهد، مسئله حجاب را مطرح می‌کند و تشکیل خانواده را نشانه خدا می‌داند، باید به اهمیت این مسئله پی برد و برای ما روشن می‌شود که سَرِ عظیمی در آن نهفته است؛ اما از نظر علمی و بررسی جامعه‌شناختی و روان‌شناختی و اقتصادی و امنیتی و سیاسی نیز، با یک نگاه بی‌طرفانه و عالمانه و کارشناسی برای ما روشن خواهد شد که حجاب در هر جامعه‌ای یک امر اساسی است و بحث لباس، یکی از مؤلفه‌های حجاب است.

چندی قبل یکی از رسانه‌های بیگانه مطرح کرد که برای مبارزه با نظام ایران، باید روی لباس و حجاب کار کنیم و تعبیر شیخی را به کار برد که قابل بازگو نیست و این‌طور توصیه کرد. اگر حجاب یک مسئله جزئی بود که برای نابودی نظام چنین توصیه‌ای نمی‌شد. از اینجا معلوم می‌شود که آن‌ها هم به‌خوبی فهمیده‌اند، حجاب نقش اساسی دارد. اینکه دشمن مُصِرّ است و با بانوی باحجاب ما برخورد می‌کند و بی‌حجابی را تشویق می‌کند، نشان می‌دهد که نقش حجاب در جامعه را به‌خوبی می‌دانند و از بی‌حجابی در تحقق اهدافشان استفاده می‌کنند. هر چیزی که موجب تثبیت بی‌حجابی در جامعه بشود، چنانچه آگاهانه و با توجه به ابعاد آن باشد، نوعی خیانت به جامعه و حتی بشریت است. ما هرقدر بتوانیم، باید در خصوص حجاب سرمایه‌گذاری کنیم و حوزه‌های علمیه و اقشار فرهیخته هرکسی در جایگاه خودش باید به وظیفه خودش عمل کند و نوده مردم نیز وظیفه دارند، در حد زبانی امر به معروف و نهی از منکر کنند؛ چراکه بی‌حجابی از منکرات است. البته مسئولان وظیفه‌ای فراتر از تذکر زبانی و کارهای فرهنگی دارند و متناسب با شرایط و موقعیت وظیفه دارند. اقداماتی را انجام بدهند و این جزو وظایف دولت اسلامی است.

مسئولان نظام متناسب با جایگاه خودشان وظیفه دارند، مسئله ضروری و ثمربخش حجاب برای جامعه را پاسداری کنند و با بی‌حجابی که مضر به حال امنیت و آرامش خانواده است، مقابله کنند که همه این‌ها نیازمند کار کارشناسی و تدبیر درست است. لازم است مطالعات

جدی و برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری صحیحی صورت بگیرد و از همه امکانات هم استفاده بشود؛ همان‌طور که دشمن از همه امکانات خود استفاده می‌کند و در فتنه

اخیر شاهد این مسئله بودیم.

ارضاء می‌کند و نیازی به تشکیل خانواده نخواهد داشت. کما اینکه می‌بینیم، سن ازدواج افزایش زیادی پیدا کرده که یک منشأ آن، همین مسئله است که جوانان احساس نیاز نمی‌کنند؛ اما اگر تنها راه ارضای نیاز جنسی در جوانان ازدواج دانسته شود، سن ازدواج در بین جوانان کاهش پیدا خواهد کرد و اگر جوانی که دارای همسر است، بداند در صورت تخطی اخلاقی دچار تبعات مختلفی نظیر تبعات قانونی می‌شود، به سمت تخلف اخلاقی حرکت نخواهد کرد؛ بنابراین از این منظر، حجاب باعث استحکام بنیان خانواده و افزایش اعتقاد و صداقت زن و شوهر خواهد شد. بی‌حجابی و فروپاشی بنیان خانواده (۲) ما باید بدانیم که با نبود حجاب و عفاف، بنیان خانواده از بین خواهد رفت و یا شکل نخواهد گرفت و جامعه به آرامش نخواهد رسید؛ چراکه انواع استرس‌ها و هیجانات وجود خواهد داشت و آن مودت و رحمتی که خداوند در بین زوجین قرار داده است و از نشانه‌ها و آیاتش یاد کرده است ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ (روم/ ۲۱) از بین خواهد رفت. حتی اگر به زندگی هم ادامه بدهند، همانند دو تاجری که با یکدیگر کالا رد و بدل می‌کنند، رفتار خواهند کرد.

همچنین در این حالت شخصیت زن، به پست‌ترین حالت خواهد رسید و زن به ابزاری در دست مردان جهت تبلیغ کالا تبدیل خواهد شد؛ یعنی زن می‌شود، ابزاری برای کسب سود بیشتر و ابزاری در جهت جذب مشتری؛ بنابراین اگر حجاب و عفاف کنار برود، پیامدهایی به‌لحاظ منزلت زن، آرامش خانوادگی و آرامش روانی جامعه خواهد داشت. وقتی بنیان خانواده منزلت بشود، انواع پیامدها را به دنبال خواهد داشت. فرزندان در چنین خانواده‌ای، دچار مشکلاتی خواهند شد و این مشکلات، در بزرگ‌سالی آثار فردی و اجتماعی‌اش را نمایان خواهد کرد.

امروزه کم نیستند کسانی که اقدام به جنایت می‌کنند و بعد مشخص می‌شود که فرزندان طلاق هستند. بسیاری از مشکلات جامعه، ناشی از انهدام بنیان خانواده است و این مسئله، باعث مشکلات اجتماعی و حتی امنیتی می‌شود؛ چراکه برخی از این افراد، تبدیل به جانیانی می‌شوند که امنیت جامعه را از بین می‌برند. این مسئله ابعاد مختلفی دارد که وارد آن‌ها نمی‌شوم.

۳) رابطه بی‌حجابی و از بین رفتن پاکی و طهارت جامعه از دیگر تبعات مهم بی‌حجابی و بی‌عفتی این است که طهارت جامعه از بین برود؛ چراکه وقتی کسی آلوده شد، متوقف نخواهد شد و در مسیر آلودگی حرکت خواهد کرد. این‌طور هم نیست که این مسئله در یک مقطع رخ بدهد و تمام بشود؛ بلکه ادامه‌دار است و مسائل جدیدی پیش خواهد آورد و جامعه دچار یک آلودگی‌ای می‌شود که هم تداوم دارد و هم فراگیر خواهد شد. قرآن کریم درباره این مسئله می‌فرماید: ﴿فَتَسْلُوْهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ﴾ (احزاب/ ۵۳)؛ این مسئله باعث طهارت جامعه می‌شود. ما باید این بیانات قرآن را جدی بگیریم؛ چراکه این مسائل از علم بی‌نهایت خداوند است. اگر می‌خواهیم جامعه پاکی داشته باشیم تا جامعه از انواع آلودگی‌های اخلاقی و فرهنگی و اقتصادی پاک بماند، باید به مسئله حجاب نگاه جدی داشته باشیم.

۴) حجاب و کارکردهای فرهنگی آن

حجاب را نباید به‌صورت یک امر جزئی و واجبی در کنار دیگر واجب‌ها بدانیم؛ بلکه حجاب و لباس جامعه، در بر دارنده یک فرهنگ و سبک زندگی است؛ یعنی اگر بررسی جدی صورت بگیرد، خواهیم دید که یک بانوی باحجاب به‌لحاظ روحیات و برخورد و تعامل با دیگران و به‌لحاظ رفتاری به‌گونه‌ای است که شخصیتی برای خودش قائل است و حجاب در تمام این مسائل و در روحیه خانم‌ها تأثیر دارد. حجاب به‌صورت ناخودآگاه یک سبک زندگی را در وجود بانوان یا جامعه ایجاد می‌کند. این سبک زندگی در فرزندان یا مخاطبان او تأثیر دارد؛ یعنی حجاب یک خانم معلم در شاگردان او و حجاب یک خانم دکتر در همکاران و بیماران او تأثیر دارد و متأسفانه کمتر به این نکات توجه می‌شود. باید ابعاد اجتماعی و نگاه‌های اجتماعی به حجاب به مردم معرفی بشود تا جامعه متوجه ارزش والای حجاب و ثمرات گران‌بار این دستور اسلامی باشد. اسلام هم حجاب را تثبیت کرده و هم نوع آن را بیان کرده است.

بعد دیگر مسئله حجاب، انتقال فرهنگ به نسل بعدی است؛ یعنی سبک زندگی یک بانوی باحجاب به فرزندان و نسل‌های آینده منتقل می‌شود؛ چراکه سبک زندگی عامل انتقال فرهنگ است. به‌تعبیر دیگر حجاب یک نماد فرهنگی است. از مسائلی که در جامعه بسیار اثرگذار است، نمادها هستند که در زمان خود نمادها و هم در نسل‌های بعدی اثر دارند؛ لذا در اسلام نمادسازی اهمیت دارد و زیاد صورت گرفته است. در دین به ما گفته‌اند: به نمادهای الهی ارزش بدهید؛ چراکه ﴿وَمَنْ يُعْظَمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ (حج/۳۲).

اینکه می‌گویند: حجاب ربطی به تقوی ندارد، برخلاف قرآن است؛ چراکه قرآن معتقد است، تعظیم شعائر الهی نشانه تقوی است. اگر کسی حجاب را رعایت کند، به دستور الهی عمل کرده و نشانه تقوای اوست. هرچقدر این نمادها در جامعه تثبیت بشود، در سلامت و حرکت جامعه به سمت صالح مؤثرتر خواهد بود.

بنابراین مسئله حجاب فراتر از این است که ما بحث کنیم که این، یک حق شخصی است و یا حق اجتماعی؛ چراکه سرنوشت یک جامعه وابسته به حجاب است. اگر به مسئله به‌صورت سطحی نگاه کنیم، می‌گوییم خوب این چه ربطی به جامعه دارد. شما کار فرهنگی انجام بدهید، اگر حجاب هم نبود، مشکلی پیش نمی‌آید؛ درحالی‌که کار فرهنگی یعنی ترویج حجاب؛ البته ما منکر کار

و این مسائل را در جامعه ایجاد نمود. رضاخان می‌دانست که در برابر چنین اقدامی حساسیت ایجاد خواهد شد و جامعه مقاومت خواهد کرد؛ بنابراین تصمیم گرفت ابتدا این حساسیت و مقاومت را بسنجد. رضاخان تصمیم گرفته بود این مسئله را با فشار و دیکتاتوری اجرا کند. قبل از رضاخان آن افرادی که معتقد به لباس متحدالشکل یا حرکت به سمت پوشش غربی بودند در ذهنشان این‌طور بود که آرام‌آرام به آن سمت حرکت کنند و چنانچه مردم مسلمان در برابر این ایده مقاومت کنند، به طرح خودشان یکرنگ اسلامی بدهند و بگویند: نظر اسلام هم همین هست. حتی برخی از آن‌ها می‌گفتند: امیرالمؤمنین علیه السلام اولین متجدد بود و این‌گونه حرف‌ها را می‌زدند و اسلامی را مطرح کردند که مطابق قرأت خودشان باشد و به‌تعبیر دیگر، می‌گفتند: می‌خواهیم قرأت جدیدی از اسلام داشته باشیم.

• رضاخان و ترویج بی‌حجابی در ایران

رضاخان برای بررسی مقاومت جامعه در برابر کشف حجاب، ابتدا خانواده خودش را به قم فرستاد و آن‌ها هم، بدون حجاب در حرم حضرت معصومه علیها السلام حاضر شدند. آن زمان مرحوم باقی به آن‌ها پیام و هشدار داد که نباید این کار را انجام بدهید و وقتی مطلع شد که اعتنا نکردند، آن‌عالم باغیرت به صحن مطهر آمد و برخورد جدی کرد که رضاخان به‌محض اطلاع از تهران به قم آمد، او را کتک زده و تبعید کرد. رضاخان احساس کرد، هنوز در بین علما مقاومت وجود دارد؛ لذا در عین اینکه تصمیم خود را گرفته بود، برای انجام این کار برنامه‌ریزی و مدتی کار را غیرعلنی اجرا کرد و در ابتدا مدارس ابتدایی به‌صورت مختلط را راه‌اندازی کرد. همچنین کانون‌هایی را راه‌اندازی کرد که در جمع خودشان بی‌حجاب بودند و در نهایت در سال ۱۳۱۴ اعلام رسمی بی‌حجابی انجام شد و مسئولان با خائن‌هایشان به‌صورت بی‌حجاب در افطار عموم حاضر شدند. در ادامه وضعیت طوری شد که مأموران رضاخان مراقبت می‌کردند، هیچ زن محجبه‌ای بیرون از منزل نباشد و هرجایی زن محجبه‌ای را می‌دیدند، او را کتک می‌زدند و حجاب از سرش برمی‌داشتند و او را جریمه می‌کردند و اگر کسی پول برای جریمه نداشت، پرداخت کند، مجازات دیگری در نظر گرفته می‌شد؛ مانند آیت‌الله کاشانی رحمته الله علیه زندانی یا تبعید شدند. به هر نحو که بود، رضاخان برنامه خودش را پیاده کرد؛ اما جامعه ایران تسلیم نشد و عموم ملت به‌رغم دیکتاتوری رضاخان، به‌دلیل اعتقادی که به حجاب داشتند، تسلیم دیکتاتوری رضاخان نشدند و حجاب خود را حفظ کردند.

به‌رحال حجاب از قبل از میلاد تا به امروز وجود داشته و تنها مدت محدودی در یونان، مسئله بی‌حجابی به وجود آمد. برخی از کسانی هم که در قرن بیستم بی‌حجابی را تبلیغ کردند، ادعا می‌کردند: قصد آن‌ها شکوفایی زنان در جامعه و بازگشت به تمدن روم و یونان قدیم است.

• نگاهی به مباحث فردی و اجتماعی حجاب

۱. حجاب یک مسئله اجتماعی است

برخی با نگرش سطحی به مسئله حجاب، آن را به یک مسئله فردی و شخصی تقلیل داده و ادعا می‌کنند: حجاب یک امر شخصی است و هرکس در امور شخصی خود آزاد است و کسی نباید متعرض او شود یا دولت، قانونی در مورد آن وضع کند.

ولی تحقیقات علمی و بررسی‌های کارشناسانه این نتیجه را در اختیار قرار می‌دهد که هرچند حجاب یک بعد فردی دارد؛ ولی بعد اجتماعی آن؛ مهمتر و سرنوشت‌سازتر است و آنچه در عرصه فرهنگی و اجتماعی مطرح می‌شود و از لزوم یا عدم لزوم آن سخن گفته می‌شود، همین بعد اجتماعی است.

مقصود از بعد اجتماعی حجاب، رعایت حجاب در جامعه است. یک وقت فردی در درون خانه خود در برابر نامحرم حجاب خود را رعایت نمی‌کند، این بعد فردی حجاب است که نه کسی در مورد آن کسی تجسس می‌کند و نه شرعاً و قانوناً مجاز به تجسس است؛ اما اگر کسی در جامعه و ملأ عام حجاب را رعایت نکند، با توجه به آسیب‌هایی که برای دیگران دارد، هم مردم حق اعتراض و امر به معروف نهی از منکر دارند و هم قانون‌گذار حق جعل قانون دارد تا جلوی تضییع حق دیگران را بگیرد. در ادامه به برخی از این آسیب‌ها اشاره خواهیم کرد.

۲. آسیب‌های بی‌حجابی

الف) آسیب‌های روان‌شناختی بی‌حجابی

تحقیقات روان‌شناختی برآن دلالت دارد که از یک سو، مردان بیشتر از لحاظ دیداری، تحریک جنسی می‌شوند و هرچه مظاهر شهوی در جامعه بیشتر باشد، مردان بیشتر تحریک شهوانی می‌شوند و از سوی دیگر، زنان میل به آراستن و آراستگی‌های خود دارند. با توجه به دونگته یادشده، اگر حجاب زنان مدیریت نشود و زنان با پوشش نامناسب در جامعه حضور یابند، تحریک شهوی مردان به‌ویژه جوانان را که در دوران فوران غریزه جنسی هستند، به دنبال خواهد داشت. در چنین شرایطی یا کنترل غریزه جنسی سخت و مردان به‌ویژه جوانان دچار استرس و هیجانات نامطلوب و فشار روانی، عدم تاب‌آوری و پرخاشگری می‌شوند و یا اصول و ارزش‌ها انسانی و دینی زیر پا گذاشته می‌شود و انواع آسیب‌های اجتماعی به‌همراه خواهد داشت.

ب) آسیب‌های اجتماعی عدم رعایت حجاب

۱) بدبینی و بی‌اعتمادی در خانواده

همچنین چنانچه مردان متأهل را در نظر بگیریم، این مسئله باعث بدبینی و مشکلات خانوادگی و افزایش طلاق و مشکلات دیگر خواهد شد. در مردان مجرد نیز، این مسئله زمینه‌شکل‌گیری خانواده در سن مناسب را از بین خواهد برد؛ چراکه جوان غریزه جنسی خود را در جامعه

بررسی تاریخی موضوع حجاب و کارکردهای اجتماعی آن

گفت‌وگو با آیت‌الله محمود رجبی، رئیس مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه

• نگاهی گذرا به پیشینه مسئله حجاب

ما می‌توانیم با یک نگاه تاریخی و بر اساس اسناد تاریخی

و دیرینه‌شناسی و سایر اطلاعات موجود، مسئله حجاب را بررسی کنیم. از این منظر و بر اساس اسناد موجود، در تمام ادوار تاریخ بشر، هم اصل حجاب وجود داشته است و هم اینکه حجاب بانوان، بیش از حجاب آقایان بوده است. مجسمه‌ها و سنگواره‌ها و نقاشی‌های باقی‌مانده و همچنین گزارش‌هایی که توسط مورخان، سفرنامه‌نویسان و گزارش‌نگاران ارائه شده، همگی مؤید این مطلب است. در قریب به‌اتفاق آثار هنری، حجاب بانوان بیشتر از مردان و حتی شبیه حجاب برتر هستند. همچنین در سنگ‌نوشته‌ها و سنگ‌نگارهای گذشته تاریخ، ازجمله دوران هخامنشی این مطلب دیده می‌شود. همچنین گزارش‌های مورخان نسبت به اقوام مختلف در طول تاریخ بشر نیز، همین مطلب را تأیید می‌کنند.

گردشگرانی که در طول تاریخ، اقدام به مسافرت به نقاط مختلف جهان کرده‌اند، در گزارش‌هایشان بر این مطلب تأکید دارند؛ یعنی تا قبل از قرن بیستم، حجاب برای مردان و زنان وجود داشته است. البته حجاب در جوامع مختلف تفاوت‌هایی داشته است؛ اما اصل حجاب و

بیشتر بودن حجاب بانوان بر طبق داده‌های تاریخی مسلم است. البته چند دسته مانند برده‌ها، رقاصان و پرهکاران جنسی که دارای منزلت اجتماعی نبوده‌اند، در این مسئله استثناء بودند. حتی در برخی ادوار، به آن‌ها اجازه استفاده از حجاب ساده بانوان را نمی‌داده‌اند؛ چراکه شأن آن‌ها را پایین‌تر می‌دانسته‌اند. همچنین بانوان شریف و با موقعیت بالا، دارای حجاب بالاتری نسبت به سایر افراد جامعه بوده‌اند. البته طبیعی است که لباس چنین افرادی، ازنظر ارزش مالی و تجملاتی بودن، نسبت به سایر زنان جامعه بالاتر بوده است؛ اما به‌لحاظ پوشش هرچه شأن اجتماعی بانویی بالاتر بوده است، پوشش او نیز بیشتر بوده است؛ بنابراین برخی این‌طور نتیجه گرفته‌اند که پوشش یک امر فطری است.

از شروط امور فطری این است که در همه انسان‌ها، به‌رغم تفاوت‌های سرزمینی و فرهنگی و زمانی، این مسئله گواه برخاسته بودن حجاب از سرشت انسانی است. در غیر

این‌صورت، می‌بایست بر اساس ویژگی‌هایی نظیر اقوام، آیین‌ها، موقعیت جغرافیایی و زمانی حکومت‌ها در برخی انسان‌ها باشد و در برخی نباشد؛ پس اینکه در تمام انسان‌ها در طول تاریخ گذشته، شاهد حجاب بوده‌ایم، نشان می‌دهد که انسان بر اساس فطرت، طالب پوشش است.

• پژوهشانی مبلغ فرهنگ برهنگی و بی‌حجابی بوده هستند؟

نکته دیگری که از بررسی‌های تاریخی حجاب به دست می‌آید، این است که افرادی که برای بی‌حجابی و برهنگی تبلیغ کرده‌اند، شامل دو گروه هستند. الف) یک گروه افراد بی‌سوادی که فکر می‌کردند، میان بی‌حجابی و پیشرفت جامعه تلازم است و با دیدن کشورهای پیشرفته با زنان بی‌حجاب احساس حقارت کردند؛ مانند رضاخان که یک فرد بی‌سواد بود، در تنها سفر خارجی‌اش که به ترکیه بود، گفت: من متوجه شدم، ملت ترکیه به‌دلیل بی‌حجاب بودن، پیشرفت کرده‌اند و احساس حقارت کردم و احساس کردم، برای خروج از این تحقیر و بالا بردن منزلت زن، باید از حجاب دست برداریم. او گمان می‌کرد، بین برهنگی و پیشرفت تلازمی وجود دارد و لذا می‌گفت: اگر ملت بخواهد پیشرفت کند، باید از حجاب عبور کند؛ گمان می‌کرد، اگر ترکیه پیشرفت‌هایی داشته است، به‌دلیل تفاوت زنان ترکیه با زنان ایران در بی‌حجابی و حضور آنان در جامعه است. درحالی‌که این سخن باطلی است. نه بی‌حجابی باعث پیشرفت می‌شود و نه حجاب مانع حضورزنان در جامعه و پیشرفت ملت است. البته